visat.

primavera 2021

Pedrolo traductor i Pedrolo narrador, vasos comunicants

Edgar Cotes

Si hi ha un autor en la literatura catalana amb una obra més prolífica i polièdrica —amb perdó de Ramon Llull—, aquest és Manuel de Pedrolo. Al llarg de la seua vida, va cultivar gèneres tan diversos com la novel·la negra, la de ciència-ficció, l'eròtica, la realista, l'experimental, el conte, el teatre, la poesia, l'articulisme, el dietarisme o, per descomptat, la traducció. Pedrolo aspirava a una obra que s'acostés a una totalitat literària per retratar totes les facetes de la condició humana i per atènyer d'aquesta manera la normalització de la llengua catalana. És per això que va posar molta èmfasi en l'escriptura d'obres que s'emmarcaren en gèneres populars i ignorats pel cànon més elitista com l'eròtica, la novel·la negra o la ciència-ficció; però també a traduir obres d'aquests gèneres que permetessin difondre el català entre les classes populars. De fet, Pedrolo és una de les persones cabdals en la creació d'un model literari de traducció normalitzador. Volia assajar un model de llengua estàndard més planera que, sense oblidar la tradició literària anterior, creés textos entenedors per a un públic criat durant el franquisme (en què, no s'ha d'oblidar, el català havia estat exterminat de l'educació i de la vida pública). Una llengua literària que també va emprar en la seua producció pròpia i que va permetre que obres com *Joc brut o Mecanoscrit del segon origen* fossin llegides amb devoció per generacions senceres de catalans i també fossin dels primers llibres de lectura de referència de l'escola catalana (de fet, encara avui dia ho són). En conseqüència, per a Pedrolo les traduccions (a banda de ser una de les principals ocupacions que l'ajudaven a pagar les factures) van ser un autèntic camp de proves per anar millorant de manera autodidàctica el domini sobre la llengua catalana i l'establiment d'un model literari propi.

No obstant l'enorme paper que van tenir les traduccions en la configuració del model literari pedrolià, també van tenir una

influència considerable en les temàtiques i l'encarament que l'autor targarí va fer de la seua obra literària. Hi ha un gran nombre de traduccions dels anys cinquanta que no es van publicar mai perquè eren escrites en català, però que coneixem per epistolaris i dietaris de l'autor, i també per la recent publicació de *Torno on vaig néixer* (2021), d'Alba Pijuan, que recull 146 poemes inèdits, traduïts sobretot entre el 1947 i el 1954. Pedrolo va traduir tant de l'anglès com del francès i l'italià, i d'autors tan diversos com Paul Valéry, T. S. Eliot, Ezra Pound, Dino Campana, Giuseppe Ungaretti, Paul Éluard o Arthur Rimbaud, aquest últim molt influent en la seua darrera etapa poètica simbolista i també en part de la seua narrativa en què el valor simbòlic era essencial, com ara *Totes les bèsties de càrrega* (1967) o *Crucifeminació* (1986).

Però si hi ha una traducció que va ser essencial en la configuració d'una ideologia i d'una manera d'encarar la seua obra com a escriptor, va ser la de les obres de teatre de Sartre *A porta tancada. Les mans brutes. Morts sense sepultura. Les troianes*, l'any 1964. L'existencialisme era un corrent de pensament que obsessionava Pedrolo i es va reflectir molt vehementment en bona part dels seus llibres. Tot plegat ja es pot apreciar, de fet, en les seues primeres obres, com en els poemaris *Ésser en el món* (1949) i *Simplement sobre la terra* (1950), títols prou reveladors de la seua temàtica existencialista. Aquesta influència es replicà en una gran part de la seua obra teatral com ara *La nostra mort de cada dia* (1958), *Tècnica de cambra* (1964) o *Els hereus de la cadira* (1980). Un cas particular és *Cruma* (1950), que malgrat que es va adscriure més aviat al teatre de l'absurd beckettià (Pedrolo mateix ho admeté diversos cops), també presenta molts tocs existencialistes en la reflexió sobre l'ésser que hi fa. El vessant més absurd de Pedrolo té la influència enorme de la lectura d'autors com Beckett, però la traducció d'obres del teatre de l'absurd va ser posterior les seues obres de teatre que es podrien adscriure més a aquest gènere. Per exemple, la traducció d' *El muntaplats* (1957),de Harold Pinter, feta l'any 1994, curiosament recorda molt l'obra de teatre pedroliana *Pell vella al fons del pou* (1957), perquè en tots dos casos una màquina elevadora és el que connecta els personatges amb l'exterior.

Però és en la narrativa (que al final va ser el camp que l'autor va conrear més tant pel que fa a la traducció com a l'escriptura) que aquesta influència existencialista encara és més present. L'etapa

inicial com a narrador, que Munné Jordà bateja com a «metafísica fantàstica», és quan aquesta influència es veu més clara. De fet, diversos crítics han batejat els llibres *Míster Chase podeu sortir* (1953), *Introducció a l'ombra* (1956) i *Entrada en blanc* (1958), com la trilogia existencialista de Pedrolo. Les tres són obres en què uns personatges es troben en un espai al marge entre la vida i la mort i tenen una forta reflexió sobre l'existència i el sentit de la vida. *Míster Chase podeu sortir* i *Entrada en blanc*, totes dues ambientades en una mena de llimbs on van a parar les persones després de morir, recorden argumentalment fil per randa l'obra *A porta tancada* (1943), de Sartre, també protagonitzada per uns personatges que després de la mort estan atrapats en una cambra. En obres posteriors, tanmateix, també continuarem veient aquest deix existencialista en llibres com *Totes les bèsties de càrrega*, *Trajecte final* (1975) o, fins i tot, el *Mecanoscrit del segon origen* (1974) mateix, en què al llarg del llibre els personatges es qüestionen també el sentit de l'existència en un món sense humans. Però en el cas del *Mecanoscrit*, a banda de les nombroses lectures d'obres de ciència-ficció, la traducció d'una obra com *El senyor de les mosques* (1954) de William Golding, publicada el 1966, és d'una influència cabdal en la trama, ates què comparteixen el mateix argument d'uns adolescents que s'enfronten a un món sense adults i han de crear una nova civilització fugint dels impulsos més salvatges.

Aquesta influència de les obres traduïdes no és pas una casualitat. Al cap i a la fi, era Pedrolo que recomanava la traducció de determinats autors a editorials com Edicions 62 o Aymà. Ho revelen els informes literaris que feia per a aquestes editorials, en què no només recomanava o no la traducció de determinades obres literàries, sinó que demostrava una bona intuïció del recorregut editorial i comercial que podien tenir les obres ressenyades. En conseqüència, Pedrolo no només exerceix de traductor, sinó que fins i tot arriba a actuar com a crític i prescriptor literari de les obres que valia la pena publicar en català. Destaca la seua tasca d'introductor a Catalunya de la narrativa americana contemporània del principi i de mitjan segle XX, amb traduccions d'autors com Jack Kerouac, William Faulkner, John Steinbeck, John Dos Passos o Arthur Miller, acompanyades de pròlegs i crítiques literàries que demostren una perícia literària immensa. No són noms acumulats a l'atzar, fets per simple encàrrec editorial, sinó que s'hi aprecia una elecció acurada, perquè tots comparteixen unes

mateixes inquietuds amb tota l'obra pedroliana: un valor transgressor, d'innovació literària en les formes narratives, d'experimentació textual, de preocupació pels temes de caràcter més polític i social, de personatges de les classes mitjanes o baixes, a banda d'una anàlisi existencial i universalista de la naturalesa humana. O també cal destacar la traducció d'autors com Norman Mailer o Coretta Scott King, que tenen un marcat to antiracista i a favor dels drets civils, característiques molt presents al llarg de l'obra de l'autor targarí. Per exemple, es veu molt clar en el *Mecanoscrit*, en què un dels protagonistesés un noi negre, o a *Acte de violència* (1961),una novel·la sobre una resistència no-violenta espontània contra un règim dictatorial.

Finalment, també és destacable l'interès de Pedrolo per la literatura qualificada de «popular», és a dir, la literatura eròtica, negra i fantàstica. Pedrolo estava convençut del valor intrínsec i de la força que tenia per promoure la lectura, i al llarg de la seua carrera va treballar amb obres d'aquests subgèneres tant com a traductor com a escriptor. De la ciència-ficció i fantàstic, va arribar a traduir només la bilogia *Tunc* (1968) i *Nunquam* (1970), de Lawrence Durrell —autor amb el qual es poden buscar més paral·lelismes amb *El quartet d'Alexandria* (1957-1960), obra que Pedrolo va traduir al català i que recorda el seu cicle *Temps obert*, amb la voluntat de buscar diversos punts de vista d'una mateixa història—; però també és destacat el fet que publiqués un bon nombre de llibres de ciència-ficció propis, en què palesa que era un gran lector d'aquest gènere. De fet, ja als anys seixanta, en els seus informes editorials, recomanava ferventment la publicació d'obres clàssiques indiscutibles en l'actualitat (que es publicaren més tard als anys setanta) com ara *Les cròniques marcianes,* de Ray Bradbury, o *Jo, robot*, d'Isaac Asimov. En la difusió del gènere negre, en canvi, sí que hi va tenir un paper més protagonista. Ja és sobradament coneguda la importància que va tenir la col·lecció que ell mateix va dirigir, «La Cua de Palla», a l'hora d'introduir el gènere negre a casa nostra, amb la publicació de setanta-un llibres. Però tampoc cal oblidar la tasca de traductor d'obres d'aquest subgènere, prèviament amb la traducció —anònima— de novel·les de Georges Simenon a l'editorial Albor en castellà, i després a «La Cua de Palla» mateixa amb traduccions d'autors com Margaret Millar, Ross McDonald, Mickey Spillane o John McCain. D'aquest últim, amb la traducció d'*El carter sempre truca*

dues vegades, amb un marcat to eròtic, no és difícil imaginar la influència que va exercir en l'escriptura d'una de les seues obres més cèlebres, *Joc brut* (1965), per la similitud argumental.

És evident, doncs, que tots els punts de trobada entre el Pedrolo escriptor i el Pedrolo traductor no són fruit de l'atzar, sinó que són un reflex perfecte de les inquietuds culturals i les conviccions socials que tenia l'autor davant la literatura i del nou model literari que va idear per tal de modernitzar i posar a l'abast de la població general la literatura catalana. Aquesta voluntat de l'autor per fer una obra total, en conseqüència, no només ha de tenir en compte l'obra pròpiament narrativa, poètica, teatral i assagística, sinó que les traduccions en són també un puntal essencial, fins al punt que no es pot entendre la totalitat de la figura de Manuel de Pedrolo sense tenir-ne en compte la tasca com a traductor.

Bibliografia

Ardolino, Francesco; Malé, Jordi; Moreno-Bedmar, Anna Maria (ed.) (2010). *Manuel de Pedrolo, una mirada oberta: Noves perspectives crítiques i didàctiques*. Lleida: Pagès Editors.

Campillo, Maria; castellanos, Jordi (1988). «La novel·la». A: Molas, Joaquim (ed.). *Història de la literatura catalana XI*. Barcelona: Ariel.

Castellà, Antoni (2016). *Manuel de Pedrolo i la novel·la nord-americana: les estratègies pedrolianes de mediació literària.* Comaruga: UOC.

Coca, Jordi (1974). *Pedrolo, perillós?.* Barcelona: Dopesa.

Martín Alegre, Sara (ed.) (2018). *Explorant* Mecanoscrit del segon origen*: noves lectures.* Tarragona: Orciny Press.

Martínez-Gil, Víctor (ed.) (2004). *Els altres mons de la literatura catalana: antologia de narrativa fantàstica i especulativa*. Barcelona: Galàxia Gutenberg.

Moreno-Bedmar, Anna Maria (2016). *La literatura juvenil de ciència-ficció de Manuel de Pedrolo* (tesi doctoral). Barcelona: Universitat de Barcelona.

— (2018). «La ciència-ficció de Pedrolo l'any del centenari». *Catarsi*, 22, p. 45-58.

Moreno-Bedmar, Anna Maria; Munné-Jordà, Antoni; Villalonga, Anna Maria (ed.) (2018). *Pedrolo informa*. Lleida: Pagès Editors.

Munné-Jordà, Antoni (2006): «La ciència-ficció de Manuel de Pedrolo: més que el “Mecanoscrit”, però també». Tàrrega: Fundació Pedrolo. <http://www.fundaciopedrolo.cat/articles/ciencia_ficcio_a_munne.pdf> [Última consulta: 18/3/2021].

— (2009). «La ciència-ficció de Pedrolo: procés de contextualització suficient». *Quaderns Pedrolians*, 2, p. 57-73.

Pedrolo, Manuel de (1974). *Si em pregunten, responc*. Barcelona: Proa.

Pijuan, Alba (2007). «Manuel de Pedrolo». V*isat*, 4

— (2021). *Torno on vaig néixer*. Lleida: Pagès Editors.

Rosselló, Ramon X. (1995). «L’existencialisme i el teatre de l’absurd en l’obra teatral de Manuel de Pedrolo». *Catalan Review*, Vol. IX, 1, p. 125-138.